

**O'ZBEKISTONDA TURKIY DAVLATLAR BILAN TURIZM SOHASIDAGI
HAMKORLIKNI RIVOJLANTIRISH MASALALARI**

Turdimuratov Y.A.

*O'zDJTSU, Sport huquqi, ijtimoiy va tabiiy-ilmiy fanlar kafedrası t.f.b.
falsafa doktori (PhD), dotsenti*

Annotatsiya: *Maqolada O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirishda Turkiy davlatlar bilan yo'lga qo'yilgan hamkorlik aloqalari, mazkur doirada qabul qilingan me'yoriy-huquqiy hujjatlar, ular asosida respublikada tashkil etilayotgan turli yirik tadbirlar haqida ma'lumotlar berilgan.*

Kalit so'zlar: *turizm, ziyorat turizmi, loyiha, konsepsiya, etnosport, xalq o'yinlari, festival, hunarmanchilik, san'at.*

Turizm sohasi dunyo iqtisodiyotining eng jadal rivojlanayotgan sohalaridan biri hisoblanadi. Uning keng qamrovli taraqqiyoti esa, ko'plab mamlakatlar uchun katta daromad manbaiga aylanib bormoqda. Turizmning o'sishi birinchi navbatda ishlab chiqarish kuchlari rivojlanganligi, mamlakatlar, mintaqalar o'rtasida iqtisodiy aloqalar hamda sport faoliyati rivoji, xalqlarning muloqotga intilishi va boshqa mamlakatlar tajribalaridan foydalanishda aks etadi. Turizmni rivojlantirish ta'lim darajasining oshishi, xalqaro standartlar va turistlarning didlariga mos keluvchi xizmatlar madaniyatining oshishiga olib keladi. Mashhur "Nevidimoy eksport" kitobi muallifi M.M. Ananev turizmni "XX asr fenomeni" deb atagan edi.

O'zbekistonning ziyorat turizm yo'nalishidagi ulkan salohiyatidan kelib chiqib, bugungi kunda barcha turkiy xalqlarning din va fan namoyondalari, shoirlar, davlat arboblari va boshqa buyuk shaxslarining beqiyos ilmiy va madaniy-ma'rifiy merosini yanada kengroq targ'ibot etish maqsadida "Tabarruk ziyorat" loyihasi ilgari surilmoqda. "Tabarruk ziyorat" loyihasi doirasida, jumladan, tashkilotga a'zo va kuzatuvchi davlatlar o'rtasida turizm sohasida o'zaro hamkorlikni rivojlantirish nazarda tutilgan [6].

Turkiy davlatlar tashkiloti bilan hamkorlik doirasida O'zbekiston tomonidan ilgari surilgan "Tabarruk ziyorat" turizm konsepsiyasi bo'yicha tashabbusni yuqori saviyada tashkil etish, turizm sohasidagi tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash orqali yangi ish o'rinlarini yaratish va aholi daromadlarini oshirish, shuningdek, Qo'qon shahri 2022-yili "Turkiy dunyoning turizm poytaxti" deb e'lon qilingani munosabati bilan shaharning madaniy va turizm infratuzilmasini rivojlantirish, turistlar uchun qo'shimcha qulayliklar yaratish, ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini takomillashtirish hamda jozibadorligini oshirish maqsadida 2022-yil 29-iyul kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidenti "Turkiy davlatlar bilan turizm sohasidagi hamkorlikni jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorni imzoladi. Ushbu qaror bilan Turkiy dunyo doirasida "Tabarruk ziyorat" turizm konsepsiyasi tasdiqlandi [1].

U quyidagilarni nazarda tutadi: 1) Turkiy davlatlar tashkilotiga a'zo mamlakatlar bilan turizm sohasidagi aloqalarni yanada mustahkamlash; 2) ziyorat va madaniy meros ob'yektlariga turlarni tashkil qilish va yangi sayohat marshrutlarini ishlab chiqish; 3) ziyorat va madaniy-tarixiy turizm doirasida muntazam targ'ibot tadbirlarini tashkil etib borish; 4) Toshkent, Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Marg'ilon, Qo'qon, Termiz va boshqa tarixiy shaharlarda buyuk allomalarning ilmiy va madaniy merosi to'g'risida seminar, simpozium, konferensiya, ilmiy-amaliy anjumanlar o'tkazish hamda ilmiy-ommabop nashrlarda materiallar e'lon qilish orqali sayyohlarni jalb etish; 5) Turkiy davlatlar tashkilotiga a'zo davlatlar bilan hamkorlikda ilmiy-tahliliy materiallar, badiiy, teatr va kino asarlari, videoroliklar, kitoblar, tarqatma materiallar va boshqa ko'rinishdagi targ'ibot materiallarini tayyorlash; 6) Turkiy davlatlar tashkiloti doirasida o'zaro hamkorlik orqali "Tabarruk ziyorat" brendini yaratish va targ'ib qilish. Mazkur Konsepsiya O'zbekiston Respublikasida Turkiy davlatlar tashkilotiga a'zo davlatlar doirasida ziyorat turizmini rivojlantirish maqsadida chora-tadbirlarni amalga oshirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Konsepsiya amalga oshirilishi natijasida Turkiy davlatlar tashkilotiga a'zo davlatlardan 2022-2026-yillar davomida mamlakatimizga 5 milliarddan ortiq sayyoh jalb etilib, 1,3 milliard AQSh dollariga yaqin turizm xizmatlari eksport qilishga erishiladi. Jumladan: hadisshunos olimlarimiz Imom al-Buxoriy, Muxammad ad-Dorimiy va Abu Iso at-Termiziy merosiga qiziquvchi 101 ming ziyoratchi; Abu Mansur al-Moturidiy merosiga qiziquvchi 26,2 ming ziyoratchi; Naqshbandiya tariqati izdoshlari bo'lgan 43,3 ming ziyoratchi; Pahlavon Mahmud merosi va pahlavoniya tariqati izdoshlari bo'lgan 3 ming ziyoratchi; yahudiylar dini merosiga talabgor 39,8 ming ziyoratchilar jalb etish kutilmoqda [1].

Bugungi kunda turizm dunyosi haqiqatan ham xilma-xil va erkin bo'lib, ayniqsa sport turizmi juda qiziqarli va sayohat qilish uchun ajoyib turtki bo'lishi mumkin bo'lgan turizm turi hisoblanadi. Sport turizmi turli xil bo'lishi mumkin. So'ngi yillarda mamlakatimizda ot sporti turlarini yanada rivojlantirish, yangi avlod chavandozlarini tayyorlash va tarbiyalash, yoshlar o'rtasida ot sportini faol targ'ib qilish va ommalashtirish ishlariga har qachongidanda alohida e'tibor qaratilmoqda [3, 128]. 2022-yil sentyabrda Quvasoy shahrida o'tkazilgan "Chavandozlik va ov turizmi" festivaliga qo'shni Qirg'iziston davlatining mahoratli chavandozlari ham tashrif buyurdi hamda ular tomonidan chavandozlik mahorat darslari namoyish etildi. Shuningdek festivalga, Rossiya va Turkiya davlatidan xorijiy sayyohlar ham tashrif buyurishdi [8].

2022-yil 11-oktyabr kuni Qo'qon shahrida, Xudoyorxon saroyida "Qo'qon etnosport chellenj – 2022" festivali bo'lib o'tdi. Mazkur festivalda O'zbekistonning barcha viloyatlari qatorida Qirg'izistondan ham vakillar ishtirok etdi. Ma'lumki, mamlakatimizda xalq o'yinlari va milliy sirk san'atini jahon miqyosida rivojlantirish va keng targ'ib etish borasida izchil ishlar amalga oshirilmoqda. Ot chopish, nayza uloqtirish, kamondan otish, qoyaga ko'tarilish kabi xalq milliy o'yinlariga alohida e'tibor qaratilgan [4, 141]. Mazkur tadbir doirasidagi etnosport va xalq milliy o'yinlarining ko'rgazmali chiqishlari tufayli tadbirga tashrif buyurgan mahalliy aholi va sayyohlar uzoq tarixga ega bo'lgan etnosport o'yinlari bilan yaqindan tanishish va ularni eslab qolish imkoniyatiga ega bo'lishdi [5].

Ta'kidlash joizki, etnosport – an'anaviy o'yinlarning aslligini saqlab qolish va ularni zamon talablariga moslashtirish imkonini beradigan, turizm va sport rivojiga xizmat qiluvchi sport tadbiri turi bo'lib, mamlakatning boy merosini asrab-avaylashni maqsad qilgan [2, 133]. Ayni paytda mazkur sport turi aholi o'rtasida sog'lom turmush tarzini qaror toptirishda muhim o'rin tutadi. Etnosport, shuningdek, Qo'qon shahriga mahalliy va xorijiy sayyohlar oqimini ko'paytirish kabi tinchliksevar sa'y-harakatlarni ruhlantirish orqali madaniy xilma-xillikni saqlash va qo'llab-quvvatlash, jahon hamjamiyatida hamjihatlik va samimiy muloqotni rivojlantirish, xalqlar, mamlakatlar, madaniyatlar va shaxslar o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlashda jamiyatlar o'rtasida ko'priklar bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 12-dekabr kuni qabul qilgan 126-sonli yig'ilish bayonida an'anaviy "Turkiy xalqlar hunarmandchiligi" mavzusida forumlarni tashkil etish va o'tkazish belgilangan. Ushbu vazifalarni amalga oshirish maqsadida Farg'ona viloyati hokimiligi, O'zbekiston Respublikasi "Hunarmand" uyushmasi hamda O'zbekiston Respublikasi Madaniyat va turizm vazirligi ko'magida 2023-yil 13-14-may kunlari Farg'ona viloyatining Rishton tumanida An'anaviy "Turkiy xalqlar hunarmandchiligi" Forumi va uning doirasida "Kulollar sayli" milliy kulolchilik mahsulotlari ko'rgazma-savdosi tashkil etildi. An'anaviy "Turkiy xalqlar hunarmandchiligi" Forumi Rossiya, Polsha, Ozarbayjon, Tojikiston, Qirg'iziston, Turkmaniston, Qozog'iston, Isroil va Turkiya kabi xorijiy mamlakatlardan soha mutaxassislari va olimlar ishtirokida bo'lib o'tdi. Forum doirasida "Rishton kulolchiligi: Kecha, bugun, ertaga" nomli xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya o'tkazildi [7]. Forumning maqsadi jahon iqtisodiyotida muhim tarmoq hisoblangan hunarmandchilikni keng targ'ib qilish, uning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lgan kulolchilik an'analari va maktablarini saqlash, sohadagi ilmiy izlanishlar ko'lamini kengaytirish, o'zaro tajriba almashish, yangi ish o'rinlarini yaratish va iqtidorli hunarmandlarni rag'batlantirishdan iboratdir.

2023-yil 29-31-may kunlari Marg'ilon shahrida "Buyuk ipak yo'li" xalqaro folklor musiqa festivali o'tkazildi. Mazkur festivalga 500 nafardan ortiq ijodkorlar jalb etildi. Festival doirasida quyidagi tadbirlar o'tkazildi: 1) "O'rta asrlarda Marg'ilon ipak matolarining xalqaro bozordagi ahamiyati" mavzusida xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya; 2) xorijiy va O'zbekiston folklor jamoalarining konsertlari va badiiy kechalari; 3) folklor jamoalarining ijodiy uchrashuvlari va mahorat darslari; 4) folklor jamoalarining xalqaro ko'rik-tanlovi; 5) sayillar [8]. Festivalni o'tkazishdan ko'zlangan asosiy maqsad xorijiy davlatlar, xususan, qardosh xalqlar bilan O'zbekiston o'rtasida madaniy aloqalarni mustahkamlashdan iborat. "Buyuk ipak yo'li" xalqaro folklor musiqa festivali Marg'ilon shahrida 2018-yildan buyon o'tkazib kelinmoqda.

2023-yil 11–15-iyul kunlari Farg'ona viloyatining Qo'qon shahrida birinchi "Turkiy tilli yoshlar xalqaro festivali" bo'lib o'tdi. Tadbir O'zbekiston Madaniyat va turizm vazirligi, Yoshlar ishlari agentligi, Farg'ona viloyati hokimligi va Xalqaro turk madaniyati tashkiloti (TURKSOY) hamda Qo'qon universiteti hamkorligida tashkil etildi. Turkiy davlatlar tashkilotiga a'zo davlatlar bilan turizm sohasidagi hamkorlik aloqalarni targ'ib qilish, ushbu davlatlar yoshlari o'rtasida do'stona aloqalarni o'rnatish kabi maqsadlarda o'tkazilgan

festivalga Ozarbayjon, Turkiya, Qirg'iziston va Qozog'istondan yoshlar qatnashdi [9]. Festival doirasida 3 kun davomida kitobxonlik kuni, milliy va etnosport turlari bo'yicha sport musobaqalari, madaniy-ko'ngilochar tadbirlar, biznesni tashkil qilish, hunarmandchilik mahsulotlarini tayyorlash bo'yicha davra suhbatlari, yoshlar bilan taniqli teatr va kino ijodkorlarining ijodiy muloqotlari, elchixonalar konsullari bilan festival ishtirokchilarining uchrashuvlari tashkil etildi.

2023-yil 7-11-avgust kunlarida Qashqadaryo viloyati, Shahrisabz tumanidagi "Lochin" bolalar sog'lomlashtirish oromgohida "Yoshlar turizmi" xalqaro II qurultoyi o'tkazildi. Qurultoyda Qashqadaryo bilan birodarlashgan viloyatlar va shaharlar qatorida Tojikiston, Qirg'iziston, Qozog'iston, Turkmaniston kabi davlatlarning yoshlari ham ishtirok etdi. Qurultoy doirasida tanlov, musobaqa, taqdimot, uchrashuv, aksiya, loyiha hamda kitobxonlik kuni, milliy va etnosport turlari bo'yicha sport musobaqalari, madaniy-ko'ngilochar tadbirlar tashkil etilgan. Xususan, hududlardan kelgan yoshlar tomonidan "Eng yaxshi turizm loyihasi" tanlovi o'tkazildi. Yoshlar o'z startaplarini mutaxassislar e'tiboriga havola etishdi. E'tiborga loyiq loyihalar qo'llab-quvvatlanishi bildirildi [10].

2023-yil 21-23-sentyabr kunlari Qo'qon shahrida II Xalqaro Hunarmandchilik festivali va unga uyg'un holda Rishton tumanida birinchi marotaba "Xalqaro kulolchilik forumi" o'tkazildi. II "Xalqaro hunarmandchilik festivali"ga iqtidorli hunarmandlar va iste'dodli yoshlarni jalb qilish maqsadida "Men Qo'qonga boraman" shiori ostida ikki bosqichdan iborat ko'rgazma va ko'rik-tanlov tashkil etildi. "Hunarmand" uyushmasi tomonidan II "Xalqaro hunarmandchilik" festivali veb-saytini uch (o'zbek, rus, ingliz) tillarida <http://handicrafters.uz> yaratildi. Veb-saytda festival, milliy hunarmandchilik, hunarmandlar, ular tomonidan ishlab chiqarilayotgan hunarmandchilik mahsulotlar haqidagi ma'lumotlar joylashtirildi. Rishton tumanida "Xalqaro kulolchilik forumi" doirasida ilmiy-amaliy konferensiya, ko'rik-tanlov, taqdimot va namoyishlar, ko'rgazma-savdolar, teatrlashgan konsert-tomosha dasturlari, madaniy-ma'rifiy va targ'ibot-tashviqot tadbirlari, O'zbekistonning turli hududlariga xos bo'lgan kulolchilik, maktablarining mashhur xalq amaliy san'ati ustalari tomonidan mahorat darslari ham tashkil etildi [11].

Festival va forumda dunyoning 70 ta davlatidan mohir hunarmand va kulollar, taniqli fan, madaniyat va san'at namoyandalari, nufuzli xalqaro tashkilotlar vakillari qatnashdi. Tadbirlar doirasida Xalqaro turkiy madaniyat tashkiloti – TURKSOY bilan hamkorlikda 6-Turk dunyosi moda haftaligi hamda 24-Turk dunyosi opera kunlari ham bo'lib o'tdi. An'anaga aylanib borayotgan bu kabi tadbirlar viloyatga xorijlik sayyohlarni jalb etishda muhim omil bo'lmoqda.

Bugungi kunda turkiy xalqlar o'rtasida savdo-iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy, ilmiy-texnikaviy sohalarda o'zaro munosabatlar rivojlanib bormoqda. Endilikda Turkiy davlatlar tashkilotiga a'zo davlatlar doirasida Konsepsiyani amalga oshirish orqali mamlakatimizga tashrif buyuruvchi turistlar sonini oshirish imkoniyati mavjud. Bundan tashqari, Turkiy davlatlar tashkiloti doirasida tashkil etiladigan turli tadbirlar va loyihalar natijasida yosh avlod vakillarining o'zaro madaniy yaqinlashuvi, milliy urf-odatlar va ajdodlarga hurmat kabi yuksak qadriyatlar shakllantiriladi.

Xulosa qilib aytganda, sayyohlik sohasi bugungi kunning eng muhim iqtisodiy sohaslaridan biriga aylandi. Shu bois dunyoning ko'plab davlatlari qatorida O'zbekistonda ham sohani yanada rivojlantirish, bu borada tegishli infrastrukturani jahon standartlari darajasida yaratish va sayyohlar oqimini oshirish bo'yicha barcha chora-tadbirlarni amalga oshirmoqda. Mamlakatda xalqaro turizmni rivojlantirish, turistik salohiyatdan oqilona foydalanish mamlakat tashqi iqtisodiy faoliyatining rivojlanishiga, valyuta tushumining o'sishiga, eksport tarkibining takomillashuvi va diversifikatsiyalashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Turizmning tez rivojlanishiga yana bir sabab, u yuqori darajadagi katta ilmiy tadqiqot xarajatini (naukoyomkiy) va quvvatni ko'p sarf qiladigan (energoyomkiy) texnologiyani talab qilmaydi. Biroq turizm boshqa sohalarni rivojlantirishni taqozo qiladi. Shu tufayli ushbu soha bilan ko'pgina xizmat ko'rsatuvchi va servisni tashkil etish sohalari bir-biri bilan uzviy bog'liq ravishda rivoj topmog'i lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Turkiy davlatlar bilan turizm sohasidagi hamkorlikni jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 29.07.2022-yildagi PQ-338-son Qarori // www.lex.uz.
2. Turdimuratov Y. A. Etnosport–milliy sport turlari va xalq o'yinlarini rivojlantirishning muhim omili //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2023. – T. 3. – №. 11. – C. 132-139.
3. Турдимуратов Я. О'zbekistonda etnosportni ommalashtirish va rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari //Актуальные проблемы спортивной науки. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 125-128.
4. Turdimuratov Y. A., Djo'rabayev A. M. STATE POLICY ON TRAINING SPECIALISTS IN THE FIELD OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS IN THE NEW UZBEKISTAN //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 2. – С. 141-146.
5. www.olympic.uz – O'zbekiston Milliy olimpiya qo'mitasi rasmiy veb-sayti.
6. www.olamsport.com – intertnet portali.
7. <https://handicraftman.uz/> – internet sayti.
8. <https://oz.sputniknews.uz/> – internet sayti.
9. www.gazeta.uz – internet sayti.
10. www.xabar.uz – internet sayti.
11. www.xs.uz – "Xalq so'zi" gazetasi veb-sayti.
12. Kurbonali, S., & Umarali, Y. (2023). AGE-SPECIFIC CHARACTERISTICS OF PHYSICAL FITNESS OF COLLEGE STUDENTS. Conferencea, 188-191.
13. Мамажонов, Н., Хамракулов, Р. А., Хайдаралиев, Х., Хасанов, А., Бобожонов, Н., & Усмонов, З. КБК: 751 М23 Ташкилий кумита.